

Лекція 3

Динаміка розвитку юридичного конфлікту

План

1. Стадії (фази) динаміки подій у конфлікті:
 - а) передконфліктна;
 - б) конфліктна;
 - в) післяконфліктна.
2. Специфіка динаміки правового конфлікту.
3. Проблема насильства та агресії в юридичному конфлікті.
4. Депривація конфлікту.

Практичне заняття 4

- *Індивідуальні завдання:*

- 1. Конфліктні **стереотипи** серед різновидів правової поведінки: поняття стереотипів, їх класифікація, стереотипна поведінка у конфлікті:
- Блинова О.Є. Роль соціальних стереотипів у регуляції поведінки особистості // file:///D:/Конфліктологія/Лекції/9_19.pdf.
- 2. Соціальна **стратифікація** як передумова конфлікту (<http://www.studfiles.ru/preview/2449278/> - Черноморський держ. ун-т ім. Петра Могили).
- 3. **Джерела** соціальних конфліктів (багатство, влада, престиж, гідність).
- 4. Суспільна криза і соціальна катастрофа (<http://www.studfiles.ru/preview/2449278/page:2/>).

- *Питання для обговорення:*

- 1. Три стадії конфлікту, їх характеристика.
- 2. Специфіка процесу протікання правового конфлікту.
- 3. Поняття депривації конфлікту.

1. Стадії (фази) динаміки подій у конфлікті

- Динаміка соціального конфлікту - це процес його зміни і розвитку.

Конфлікт проходить три стадії свого розвитку:

- **I – передконфліктну, латентну** (виникнення конфлікту, латентний період);
- **II - конфліктну** (розвиток конфлікту, відкрите протиборство);
- **III - післяконфліктну** (вирішення конфлікту, латентний період).

А) Передконфліктна стадія, її етапи

- **1-й етап - *конфліктна ситуація*:**

Це ситуація, в якій виявилася усвідомлена сторонами несумісність дій однієї сторони з нормами й очікуваннями другої.

- *Конфліктна ситуація* передбачає наявність:

- предмета конфлікту, тобто реально існуючої або уявної проблеми, яка є основою конфлікту;
- об'єкта конфлікту, тобто матеріальних, соціальних або духовних цінностей, до володіння якими прагнуть конфліктуючі сторони;
- певного мікро- і макросередовища, в якому діятимуть учасники конфлікту;
- учасників конфлікту.

Шість правил вивчення конфліктної ситуації (по Шейнову В.А.):

- Правило 1.** Конфліктна ситуація - це те, що необхідно долати.
- Правило 2.** Конфліктна ситуація завжди виникає раніше за конфлікт.
- Правило 3.** Опис конфліктної ситуації повинен підказувати, що робити, як себе поводити в ній.
- Правило 4.** Ставте перед собою запитання «чому?» і думайте над ним доти, доки зрозумієте першопричину виникнення конфліктної ситуації.
- Правило 5.** Сформулюйте конфліктну ситуацію своїми словами, не повторюючи слів з опису конфлікту (мають з'явитися слова, яких не було раніше).
- Правило 6.** У формулюванні конфліктної ситуації бажано обходитися мінімумом слів («стислість - сестра таланту»).
- Таким чином, конфліктна ситуація - це діагноз хвороби під назвою «конфлікт».

Соціальне напруження як показник конфліктної ситуації

- **Соціальне напруження** - це стан потенційних учасників конфліктів, який виявляється в емоціях, настроях, поглядах, міркуваннях, поведінці і характеризується хвилюванням, невпевненістю, жахом, агресивністю, недовірою, жорстокістю тощо. Є ознакою стану психіки, свідомості та поведінки соціальних суб'єктів.
- **Найбільш характерні причини, що викликають зростання соціальної напруженості:**
 1. Реальні ущемлення інтересів, потреб і цінностей людей.
 2. Неадекватне сприйняття змін, що відбуваються в суспільстві або окремих соціальних спільнотах.
 3. Невірна або перекручена інформація про ті чи інші (реальні чи уявні) факти, події і т. д.
- **Показники соціального напруження:**
 - - думка людей відносно якихось подій, дій, їх оцінка;
 - - оцінки дотримання прав людини, особистої безпеки, стану міжнаціональних відносин тощо;
 - - умови життя людей: відомості про наявність, частоту і масштаби самих конфліктів, про мітинги, демонстрації та інші масові соціально активні дії, про міграційні та еміграційні потоки, динаміку цін, товарообігу, купівельну спроможність різних категорій населення, про структуру і динаміку злочинності, дані медичної статистики тощо.

- **2-й етап передконфліктної стадії.** *Усвідомлення* одним чи всіма суб'єктами конфлікту своїх *інтересів*, що надає сенсу подальшій боротьбі.
- **3-й етап.** Руйнування структур взаємодії; перехід від взаємних звинувачень до погроз; зростання агресивності; формування «образу ворога» і установка на боротьбу.
- **4-й етап.** Одна зі сторін, захищаючи свої інтереси, вдається до перших конкретних дій, чим виявляє свою позицію; отже, латентну стадію завершено і конфлікт набуває відкритого характеру.
- Перша стадія не має явних зовнішніх ознак.
- Для неї характерним є наростання незадоволення.
- Їй притаманна неорганізована, головним чином вербальна форма вираження незадоволення, зростання занепокоєння у зв'язку з порушеннями звичного способу життя.

Б) Друга стадія - конфліктна

- Це фаза загострення напруження. Її відмінною рисою є чітке усвідомлення більшістю населення ненормальності існуючого становища і наявності у суспільстві соціального напруження.
- **Етапи розвитку відкритої стадії конфлікту:**
- **1-й етап. Інцидент.** Це дії однієї зі сторін, яка викликає відповідну реакцію другої сторони. Інцидент - це збіг обставин, що є **приводом** для конфлікту. Це *пускова причина конфлікту*.
- Наявність конфлікту стає очевидною для кожного учасника, і сторони намагаються переграти одна одну (у тому числі шляхом рефлексивних ігор).
- *Привід* - це така зовнішня обставина, яка породжує розвиток подій, або будь-які дії, що приводять сторони, втягнуті в конфліктну ситуацію, у рух.
- **2-й етап. Взаємний удар сторін.** Дії сторін стають реалістичними, набувають зовнішньої форми (наприклад, погрози, насильство, захоплення спірного об'єкта). Відбувається **поділ на «своїх» (друзів, спільників) і «чужих» (ворогів)**; зростає агресивність, відбувається перехід від неприязні до відвертої ворожості .
- **Можливі дії сторін:** захоплення або утримування спірного об'єкта, створення перешкод для діяльності опонента, образливі слова і дії, підкорення і захоплення суб'єкта, нанесення фізичної шкоди (насилля), **погрози** - пусковий механізм до насилля.

- **3-й етап. Примирення, ескалація, генералізація.**
- Конфлікт стає відомим іншим особам, може сформуватися так звана «третя сторона», яка буде певним чином впливати на протиборство (вгамовуючи або підштовхуючи його).
- Це вибір шляхів подальшої взаємодії опонентів.
- Можливі шляхи взаємодії опонентів:

А) **примирення** або “**реверсія** конфлікту” (повернення його знову у латентну стадію);

Б) **ескалація** (наростання конфлікту, його розвиток «по-вертикалі», зростання гостроти і розмаху) та “**генералізація**” конфлікту (перехід до більш глибоких суперечностей, ширшої території, кількості учасників тощо).

Ознаки ескалації:

- 1) інтенсифікація боротьби, що розкручується спіралеподібно за принципом «дія - протидія»;
- 2) поширення масштабів конфлікту (за рахунок територіальної і громадської задіяності);
- 3) моделі поведінки конфліктуючих сторін зорієнтовані на безкомпромісну лінію та еволюціонують у напрямі більшої деструктивності, руйнівності, застосування сили;
- 4) відбувається зміна предмета конфлікту і відповідно форм взаємодії у напрямі загострення.

- **4-й етап. Завершення конфлікту.**

Це закінчення чи припинення конфлікту.

Умови завершення конфлікту:

- 1) зацікавленість у завершенні кожного з учасників конфлікту;
- 2) усунення вихідної причини конфлікту.

Початок завершення конфлікту починається з послаблення протистояння. Завершується конфлікт підведенням підсумків, оцінкою результатів.

Форми завершення конфлікту:

- - припинення конфлікту внаслідок взаємного примирення сторін;
- - припинення конфлікту шляхом його симетричного розв'язання, коли виграють або програють обидві сторони;
- - припинення конфлікту шляхом його асиметричного розв'язання, коли виграє одна сторона;
- - переростання конфлікту в інше протиборство;
- - поступове згасання конфлікту.

В) Третя післяконфліктна стадія

- Настає, коли ліквідуються всі види напруження, нормалізуються відносини і починає переважати атмосфера довіри і співробітництва.

Це повна нормалізація відносин.

- *Можлива часткова нормалізація відносин, якщо не зникли негативні емоції, що мали місце у конфлікті.*
- *Може мати місце післяконфліктний синдром. При несприятливому збігу обставин він може набувати затяжного, хронічного характеру і перешкоджати стабілізації обстановки.*

2. Специфіка динаміки правового конфлікту

• Фази динаміки правового конфлікту:

- *латентна фаза* - виникнення в однієї чи обох сторін конфліктних мотивів юридичного характеру (зокрема з приводу об'єкта, що має юридичні властивості – наприклад, рішення подати на розлучення);
- *демонстраційна фаза* - виникнення правових відносин між сторонами конфлікту (наприклад, подання заяви до суду, набуття прав власності тощо);
- *агресивна (чи батальна) фаза* - розвиток (гостра зміна подій) правовідносин у зв'язку із розглядом справи юридичною інституцією;
- *фаза розв'язання конфлікту*. Юридичні процедури вирішення конфлікту передбачають підготовку і видання правозастосовного акта (вирок, рішення, ухвала, наказ, розпорядження тощо).
- *Юридичний конфлікт може супроводжуватися насильством і примусом.*
- **Отже, юридичні конфлікти - це вельми загострена форма боротьби сторін, хоча ця боротьба й відбувається у межах закону.**

3. Проблема насильства та агресії в

юридичному конфлікті

- **Агресія** - це дії, які завдають шкоди або призводять до руйнування живого або неживого об'єкта; пряме або непряме застосування збройної сили, напад.
- **Агресія** - це будь-яка поведінка, що містить загрозу або заподіяння шкоди іншим.
- **Агресія** - це намір образи чи спроби завдання *тілесних і фізичних ушкоджень тощо*.
- **Агресія** порушує фізичну та психічну цілісність іншої особи, завдає їй матеріальної шкоди, заважає здійсненню її намірів.
- За Е. Фроммом агресія є **доброякісна** (наполегливість, напористість, спортивна злість, мужність, сміливість, хоробрість, відвага, воля, амбіції) і **злякісна** (насильство, жорстокість, нахабство, хамство, нахрапом, зло).
- Таким чином, поняття агресії включає весь спектр агресивних дій. Агресія має місце, якщо її результатом є **негативні дії**, у т.ч. завдання фізичної і психічної шкоди
- **Агресивна поведінка (дії)** – це загроза життю, здоров'ю та гідності людини.

- **Насильство** - найгостріша і найнебезпечніша агресія.
- Проявами агресії є перш за все убивства, тілесні ушкодження, доведення до самогубства, зґвалтування, побої, мордування тощо. До агресивних злочинів також належать викрадення дитини, незаконне позбавлення волі. Без сумніву, агресивним є так званий вандалізм - безглузде знищення та руйнування матеріальних і культурних цінностей, глум над могилами, над державною символікою, жорстоке поводження з тваринами.
- Агресивна поведінка може бути різною за ступенем інтенсивності і формою прояву: від демонстрації ворожості й недоброзичливості до словесних образ («вербальна агресія») і застосування грубої фізичної сили («фізична агресія»).
- **Причина агресії** – природа людини (психоаналіз З. Фрейда, теорія фрустрації-агресії).
- **Фрустрація** - стан психіки у ситуації перешкод, що постають перед людиною на шляху до здійснення її планів та бажань.

Інформаційна агресія і насилля

- Інформація у інформаційній цивілізації має **негативне, руйнівне значення.**
- Сьогодні кожна людина щоденно піддається **інформаційній агресії й насильству, які** пропагуються в ЗМІ.
- Інформаційна атака - вплив не тільки на свідомість людини, але й на підсвідомість. Вона спершу викликає *перенасичення інформацією, депресію, внутрішній дискомфорт, потім стрес, психоз, неконтрольовані вчинки.*
- За прогнозом фахівців **Українського науково-дослідного інституту соціальної і судової психіатрії**, до 20-х років XXI століття питання **психічного розладу населення вийдуть на перше місце у світі.**
- Депресія легко переходить у ненависть та агресію, внаслідок чого з'являється *можливість маніпулювати свідомістю людей.*

4. Депривація конфлікту

- **Депривація** - позбавлення або обмеження можливості задоволення якихось потреб, що супроводжується комплексними емоційними переживаннями.
- **Депривація** - це розбіжність між інтересами-очікуваннями (станом свідомості) суб'єкта і реальними можливостями їх реалізації (задоволення) на практиці.
- Депривація суб'єктів може посилюватися, залишатися незмінною, слабшати.
- **Зміна депривації відбувається:**
 - 1) за рахунок зміни її суб'єктивної складової (інтересів), при незмінному їх задоволенні,
 - 2) в разі зміни їх задоволення при незмінних інтересах,
 - 3) за умови одночасної зміни і інтересів (якісно і кількісно) і умов їх задоволення, що найчастіше зустрічається в житті.

Основні властивості інформаційної агресії і

насилства:

- 1) несиловий характер, відсутність підпорядкування фізичним закономірностям (немає маси, ваги, розміру, температури тощо);
- 2) нелінійність, тобто непропорційна залежність причини й наслідку, порушення закону збереження матерії та енергії, кумулятивний характер, можливість лавиноподібного зростання інформації;
- 3) можливість максимальної дальності й швидкості розповсюдження, що зростає з розвитком інформаційних технологій;
- 4) можливість ідеального клонування;
- 5) нелокалізованість у часі - наслідки інформаційної агресії і насилля можуть бути розмитими у часі й просторі;
- 6) пандемічність, опосередкований характер і потаємність впливу (інформаційна дія має глобальний характер й на відміну від фізичного впливу, може бути абсолютно непомітною);
- 7) віртуальний характер дії, можливість фокусування, селективність, уразливість (крихкість інформаційного світу, легкість доступу, можливість зламу інформаційних систем).